

Historie Romů

(s důrazem na česko – slovenský kontext)

Odkud jsou?

Nakonec rozhodla náhoda

I původ Romů, stejně jako Newtonův gravitační zákon či Flemingův penicilin byl objeven náhodou.

Universiteit Leiden

Indický původ Romů (Domové→Romové)

- **Lingvistická podobnost**

NOS – *nakh (rom.), nak (hind.)*

SLUNCE – *kham (rom.), gham (hind.)*

LŽÍCE – *roj (rom.), doj (hind.)*

MÉ VLASY JSOU ČERNÉ – *mire bala kale hin (rom.), mere bal kale hain(hind.)*

JÁ DÁMA, TY DÁMA, KDO NAČERPÁ VODU? – *Me raňi, tu raňi, ko pherela paňi? (rom.),
Me(n) rani, tu rani, kon bharega pani? (hind.)*

- **Kastovní distance:**

- zásada komensality (spolustolování)

- zásada endogamie (pravidla uzavírání sňatků)

- **Řemesla**

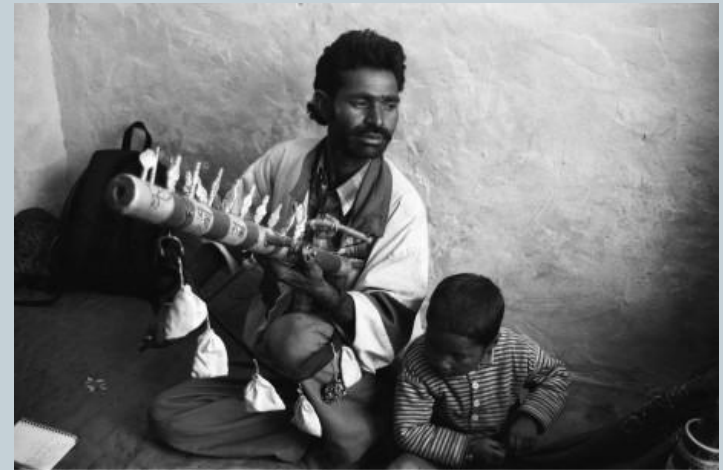
Shodná řemesla indických Domů a Romů (v minul.)

- Kovářství (Pushkar, 2008)

- Provozování hudby pro zábavu (Jaipur, 2008)

Příchod Romů do Evropy

- Migrace: indický subkontinent → Arménie → Persie → Byzantská říše (5./6. – 10. století n.l.)
- 11. st. - Romové v Byzanci (1068, první zmínka o Athinganech → Cikán)
- Následuje migrace na Balkán, do střední Evropy, na západ i sever:
 - 14. st. – Romové v Uhrách (1322 – Slovensko, 1423 – Zikmund Lucemburský vydal průvodní glejt skupině vojvody Ladislava)
 - 15. st. – Romové v českých zemích (1399 – Popravčí kniha pánů z Rožmberka, 1416 - Staré letopisy české)
 - 15. st. – Romové ve Francii (*Bohémiens*)
 - 15. st. – Romové v severní Evropě
 - 16. st. – Romové v Norsku

Pojmenování Romů

EXONYMUM

- Athinganoi (hora Athos) → *Zigeuner* (něm.), *Zingar* (it.), *Cigán* (sl.), *Cikán* (čes.)
- Egyptians (Malý Egypt u města Modon) → *Gypsy* (ang.), *Gitanos* (šp.)

AUTOETNONYMUM

- *Dom* → *Rom*, *Romové* (IRU, 1971)

HÁDANKA

Existuje mezi slovem *bohém* a *Romové* nějaká souvislost?

Vývoj postavení Romů ve střední a západní Evropě

- **Zpočátku relativně kladné přijetí** (legendy o egyptském původu, Romové v postavení poutníků)
- **Postupné zhoršování vztahů**
 - **Životní styl Romů odporuje křesťanské morálce** (1427 – exkomunikace Romů z církve pařížským arcibiskupem, 1492 vyhnání Arabů ze Španělska, poté spolu s Židy i Romové)
 - **Vzhled odporuje tehdejšímu ideálu** (oblékání, exotická vizáž)
 - **Strach z neznámého, cizího, nesrozumitelného**
 - **Vzrůstající nebezpečí tureckých expanzí** (domnělí zvědové Turků)
 - **Romové jako cizí prvek mimo ekonomickou strukturu daných zemí** (omezené možnosti uživit se → život mnohdy na úkor majority)
 - **Problém uplatnění se v již zavedeném systému cechů** (produkce výrobků, nekonkurujících cechům a nutnost areálu pro odbyt)
 - **Přiživování protiromských nálad** (1541 - požár v Praze, při němž shořely zemské desky bez důkazů připsán Romům)

Romové v postavení psanců

- 1545 – český král a císař Ferdinand I. – mandát o vypovídání Romů ze země , 1556 – ho rozšiřuje – při dopadení mají být muži mučeni a pak trestáni na hrdle, ženy a děti nemají být topeny jako dřív, ale užiti k práci
- 1697 – Leopold I. prohlásil Romy za psance – kdokoliv na potkání je mohl zabít.
- Podobně postupovala většina evropských zemí (v seznamu zvěře uštvané na honu jednoho francouzského vévody počátkem 18. stol. je vedle rozličných druhů zvěřiny uvedena také „jedna složená Cikánka s malým kojencem“)
- 1749 – Španělsko – „Velký proticikánský záťah“
- Zotročení Romů v Rumunsku

- Výstražná tabule, Nové hrady, 18. stol.

Romové v Uhrách (Slovensko)

Usazování Romů v Uhrách (15./16. st.)

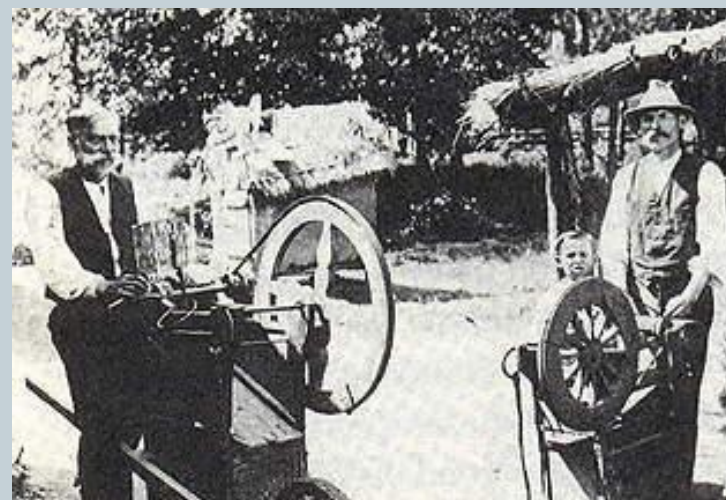
- 1423: císař Zikmund vydal na Spišském hradě průvodní glejt pro skupinu vojvody Ladislava, zaručoval v něm bezpečný průchod svým územím a také právo přestat s kočováním a svobodně se usadit.
- postupné usazení prvních rodin romských kovářů na okrajích slovenských měst, pozvolný přechod k usedlému životu, počátek integrace do majoritních struktur
- Uplatnění romských kovář, hudebníků, výrobců nepálených cihel, košů a dalších výrobků pro venkovské obyvatelstvo, posluhování v sedláckých a židovských rodinách
- V 19./20. století již Romové nedílnou součástí slovenských vesnic

Romský vojvoda

Ein Zigeuner Richter oder Vajvoda.

Romský kovář

První pokus o asimilaci a usazení Romů v Uhrách

- **Marie Terezie a Josef II.:** 3 dekry namířené proti územnímu pohybu Romů
- **Snaha o sedentarizaci** (usazení): oblast Sedmihradska určená ke kolonizaci (Nový Maďar, novousedlík) – zákazy směřující k potlačení romského jazyka, kultury a přijetí zvyklostí okolního obyvatelstva (křesťanská příjmení, škola, kostel)

Usazování Romů na Moravě

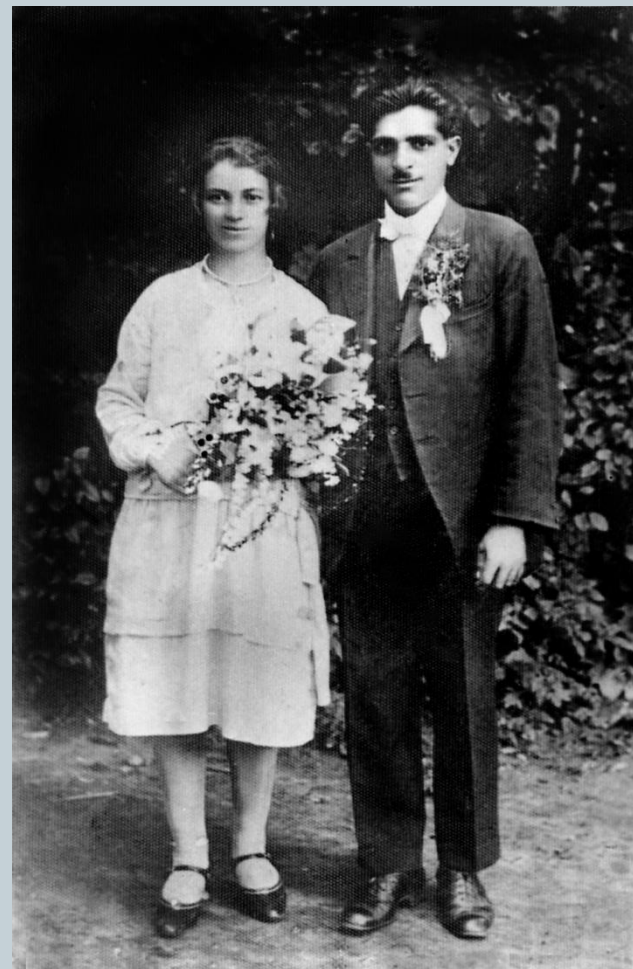
- **Počátky sedentarizace:** spjaty s nekontrolovaným územním pohybem Romů po českých zemích
- **Konec 17. století** - hrabě Dominik Kounic toleruje na svém panství v Uherském Brodě rodinu romského kováře Štěpána Daniela (svobodný pohyb, ochrana před protiromskými zákony výměnou za hlídání panství proti příchodu dalších Romů), Kounice následují i Lichtenštejnové
- **1783 – soupis**, prokázal asi stovku Romů na jižní Moravě
- **Snahy o rozptýlení a usazení romských koncentrací** do dalších moravských obcí a na pozemky zabavených klášterů (proces často neúspěšný, Romové nepřijímali usedlý životní styl a vraceli se ke kočování, které bylo nezbytným předpokladem k uplatnění jejich řemeslných služeb)
- **Obživa usazených rodin** – kovářství, koňské handlířství, léčení dobytka, jako doplněk polní a lesní pých
- **Nástup industrializace a omezování pohybu:** opadnutí zájmu o romské výrobky a služby → nádeničina, pomocné sezónní práce → zchudnutí (práce doprovázené žebrotou, drobnými krádežemi)
- **Romské osady v různé vzdálenosti od obcí** (nebezpečí otevřeného ohně, nevole obyvatel, nezájem obcí přijmout Romy do svých domovských obcí pro povinnost starosti o chudé, apod.)
- Usazení Romové na Moravě přejímali postupně **životní modely majority** (oblékání, práce, škola → vznik první vzdělané vrstvy – Holomkovi, Danielovi)
- **Vztahy s majoritou** různé, o dobrých však svědčí četná smíšená manželství, zapojení Romů do chodu obcí, přimluvení se starostů za „své“ Romy před jejich transporty do koncentračních táborů
- **Soupis Romů v r. 1925:** 1994 – Morava, 79 – Slezsko
- Moravou však stále prochází i četné kočovné a polokočovné skupiny Romů (z Uher, Haliče)

Moravští Romové

- Domky usedlých Romů ve Strážnici (1941)

- Rodina p. Heráka, Luhačovice (1943)

Čeští Romové

- v Čechách nebyly podmínky pro usazení Romů takové jako na Moravě (nedocházelo k procesu tolerance Romů na panstvích)
- tzv. čeští Romové proto až do 2. světové války s jistými omezeními kočovali
- obživa vázána na územní pohyb: broušení nožů, podomní prodej, provozování zábavy
- soupis r. 1925: 579 Romů v Čechách

Život Romů v období první republiky (1918-1939)

- **Struktura romského společenství v českých zemích a na Slovensku** (čeští a moravští Romové, olašští Romové, maďarští Romové, Sinti)
- **1925 – soupis Romů** (62 192 – Slovensko, 1994 – Morava, 579 – Čechy, 79 – Slezsko)

- **Nežádoucí kočovníci**
 - **1927: Zákon o „potulných cikánech“** (kočovní Romové, tuláci a osoby žijící po „cikánském způsobu“)
 - Zavedení diskriminačních opatření: tzv. **cikánských legitimací a kočovnických listů**
 - Od r. 1928 – 1938 vydáno cca 36 000 tzv. „cikánských legitimací“

Romové na českém území v období 2. světové války

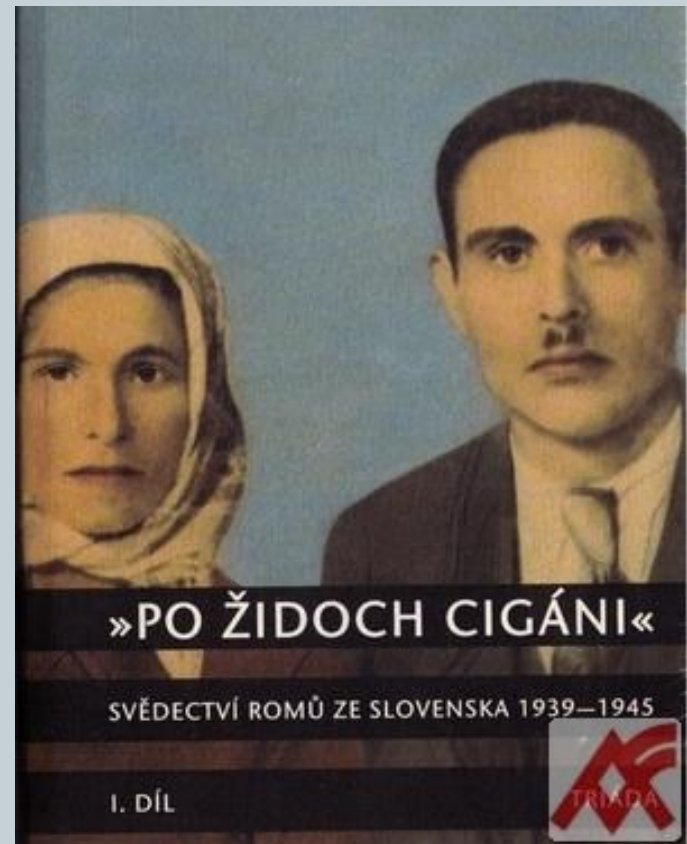
- 1933 – pronásledování rasově nežádoucích osob (přeshraniční pohyb kočovníků)
- 1939 – nařízení **trvalého usídlení kočujících osob** do 2 měsíců (neuposlechnutí vedlo k deportacím do kárných pracovních táborů, Romů cca 20 %)
- březen 1942 – vládní **nařízení o preventivním potírání zločinnosti** (preventivní policejní vazba pro asociály)
- červenec 1942 – výnos říšského protektora Reinharda Heydricha o „**potírání cikánského zlořádu**“ – soupis včetně mišenců, odebrání občanských průkazů i Romům usedlým a náhrada cikánskými legitimacemi, rozdělení Romů do dvou skupin, první deportace do „nově“ vzniklých „cikánských táborů“ v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu
- jaro 1943 – červenec 1944 - **deportace ostatních Romů do Osvětimi**
- léto 1944 – **deportace průceschopných** z Osvětimi do německého vnitrozemí
- 2.-3.8.1944 – více než 3000 romských dětí a starých lidí v Osvětimi zplynováno
- Z 6500 českých a moravských Romů jich nucenou koncentraci přežilo kolem 500
- Osvětim konečným místem 20 000 Romů z různých míst Evropy
- **protifašistický odboj** (český Rom Josef Serinek, moravský Rom Antonín Murka)

Romové na Slovensku v období 2. světové války

- Holocaust neuskutečněn (formální samostatnost Slovenska a vysoká míra integrovanosti Romů do slovenské zemědělské společnosti)
- **internace v pracovních táborech** (dopad na rodinu, hra Hořící cigánský tábor, 1953)
- 1941 a 1943 – nařízení o **nuceném vystěhování Romů mimo obce + omezení svobodného pohybu**
- potlačení SNP a následné **tvrdé represe** za domnělou i skutečnou spolupráci s partyzány – vraždění, znásilňování, bombardování a vypalování osad, ukrývání mimo osady v nelidských podmínkách

Romové v Československu po 2. světové válce

- **Migrace Romů ze Slovenska do Čech** (živelná, spontánní i organizovaná – nekontrolovatelný pohyb, nepřipravenost podniků na početné rodiny, pochvaly i stížnosti, první návrhy od obcí na koncentraci Romů v táborech nucených prací)
- **Romové jako oběť vykořisťování předešlých režimů** → nutnost vyrovnání s majoritou (zrušení zákona 117/1927, řešení v rovině sociální a ekonomické, nikoli etnické, podpora mnoha romských nadšených intelektuálů)
- **Krystalizace 2 přístupů:** etnoemancipace nebo asimilace?
- **Vliv přístupu SSSR k menšinám – ASIMILACE:** prioritou určeno vzdělání, práce a bydlení → povede ke zvýšení životní úrovně
- Vzdělávání dospělých (neúspěchy), romských asistentů (neúspěchy), cikánské školy (více méně úspěšný experiment)
- 1958 - **Zákon o trvalém usídlení kočujících osob**
- 1965 – **Zákon o likvidaci nežádoucích romských soustředění a následném rozptylu**
- **Zařazování romských dětí do zvláštních škol** (v r. 89 vyplynulo až 28x častější zařazení rom.dítěte do ZvŠ)
- „**Nemluvte na ty děti cikánsky**“
- **Pozitiva** (zdravotní péče, vzdělání, apod.)
- **Negativa** (narušení tradiční romské komunity a mikrosociety)

Romové v Československu v 60. letech

- 60. léta – **krize asimilační politiky a počátek etnoemancipačního procesu**
- 1969 – 1973 – **Svaz Cikánů–Romů**
 - první kodifikace písemné normy slovenské romštiny
 - počátek romsky psané literatury
 - hospodářská účelová zařízení Nevodrom a Buřiker
 - kulturní a sportovní činnost
 - 1973: pod záminkou špatného hospodaření zrušen
- 1971 – vznik **International Romani Union** (Londýn) – účast české delegace Romů, přijaty národnostní symboly Romů, užívání označení Rom

Romové v Československu od 70. let

- **Nová mírnější koncepce společenské integrace:** násilnou a neúspěšnou formu nahradila cesta materiálních a sociálních výhod „pro občany cikánského původu“ – na jedné straně (vyšší účast dětí v MŠ, sociální kurátoři, volnočasové aktivity dětí), na straně druhé (přednostní přidělování bytů, zvýšené sociální dávky, vysoký počet absolventů ZvŠ, sterilizace podmíněné úplatou a odebráním dávek, 3 kategorie Romů, vznik ghett)
- **Kritika státní politiky** ze strany Charty 77 (O postavení Cikánů-Romů v Československu, 1978)

80. léta – obrat k lepšímu

- **Vzrůst zájmu o romskou kulturu** (1982 - divadlo Romen v Sokolově, taneční a hudební soubor Perumos, účast Romenu ve filmu Dušana Kleina)
- Od r. 1986 – **sílicí tlak romské reprezentace na dialog s vládou** a spolupodíl na řešení situace Romů – příslib řešení (součástí požadavků bylo i uznání romské národnosti, její svébytnosti a zakotvení do právě připravované ústavy)
- **Schůzky romské reprezentace** (mnohdy tajné a sledované tajnou policií)
- únor 1989 – **Zpráva o stavu řešení problematiky romského obyvatelstva** (použit termín Romové, nutnost spoluúčasti Romů a odborníků, zřízení určité formy romské reprezentace, romských novin, konstatování, že vysoké příjmy umožnily vnější, nikoli hodnotovou nápodobu majority a rozpad tradičních hodnot a nepřijetí nových)

Rub a líc sametové revoluce

● +

- Romská reprezentace podpořila studentské listopadové manifestace, proslov na Letné, podpora lidí
- březen 1990 – ustavující sjezd **ROI**, přidružena k OF
- červen 1990 – volby do parlamentu, 11 romských poslanců
- vydávání romských časopisů, založení MRK v Brně, vznik romských sdružení, založení romistiky
- růst vzdělané střední vrstvy...
- neviditelní“ úspěšní Romové

● -

- **společenský a ekonomický propad některých Romů** - rušení továren a podniků, přechod na tržní ekonomiku, propuštění nízko kvalifikovaných osob, neochota zaměstnávat Romy, předsudky a paušalizace
- přetrvávající praxe zvláštního školství
- Postupující ghettoizace a vylučování Romů
- nárůst extremismu a rasově motivovaného násilí
- emigrace

Romové ve světě

- **Romské etnoemancipační hnutí**

- 20. – 30. léta – SSSR, Rumunsko
- poválečný vývoj v západní Evropě

- **Další romské skupiny ve světě**

- Gypsies, Gitanos, Manušové, Sintové, Kale

“sa o Roma phrala”

Autoři a použité materiály

Prezentaci zpracovaly:

Mgr. Barbora Šebová a Mgr. Radka Steklá

Použité fotografie a další materiály:

Indičtí Domové: Mgr. Lukáš Houdek

Ostatní: PhDr. Jana Horváthová (Kapitoly z dějin Romů – www.varianty.cz) a další romistická literatura